

Oponentský posudek rigorózní práce Evy Janáčové Zobrazení věčného žida v českém a světovém umění, FFUK 2007

Na úvod řekněme, že téma práce je hrozivě široké: zasahuje nejen výtvarné umění, ale také literaturu či film, jak ukázala autorka, a nezdá se být součástí sociálně-politické kritiky židovství a nástrojem antisemitismu. Zkoordinovat všechny aspekty ikonografie věčného žida s bohatou řadou, jak autorka prokázala, vedlejších významů znamenalo práci jasně strukturovat, aby se nejen čtenář, ale hlavně autorka v pavučině textů, odkazů a významů neztratila.

Autorka se ovšem s tímto zásadním metodickým úkolem vyrovnala precizně: v ohromném množství faktů a údajů se orientuje naprosto suverénně a vytyčuje zcela logické vrstvení významů zobrazování věčného žida, počínajíc legendou, jeho reprezentací v různých uměleckých sférách, ale také v ideologickém diskurzu, a míří tak k jádru vlastní práce, tj. k jeho zobrazení nejprve ve světovém, posléze českém umění. Bohatost studované literatury a rozsah dokladů jsou obdivuhodné.

Autorka dokázala velmi jasně a myslím pro české prostředí naprosto inovativně proniknout ke smyslu zobrazování této postavy se všemi jejich odstíny. Právě jistá variabilnost výkladu věčného žida přes postavu Ahasvera a „pražského chodce“ vytváří z práce velmi atraktivní a cenný materiál pro studium rozvolněné ikonografie zejména pro umění 20. století.

Pochopitelně lze dojít k jistým zobecněním, kdy postava starce v klobouku, s holí a rancem či ruksakem může být obrazem nejen Ahasvera, ale i umělce a umělectví samotného. Autorka si je vcelku vědoma omezení ve výkladu, i když ne vždy je její argumentace jasná: např. obálku knihy Věčný žid před cílem od Alberta Londrese (1931), navrženou Josefem Kaplickým, odmítá nahlížet jako přímou ilustraci ahasverovského motivu, ačkoliv sám titul ilustrované knihy by tomu odpovídal. Na druhé straně pak shrbené a vychrtlé postavy na kresbách z terezínského ghetta mají dle jejího názoru ahasverovské atributy. Tomu bychom byli ochotni věřit, tím spíše, že vznikly z ruky židovských tvůrců: co však „pražští chodci“ na obrazech a grafikách Friedricha Feigla nebo Egona Adlera? Autorka v práci zmiňuje odkaz na Meyrinka, nicméně by mne zajímalo, zda tento židovský motiv par excellence se neobjevuje u jiných pražských židovsko - německých autorů: na prvním místě nás napadá Franz Kafka (je jeho „chodec“ také Ahasverem?), ale také Paul Leppin, Max Brod ad. K literatuře malý doplněk: hořický rodák Fritz Mauthner napsal již po odchodu z Čech v roce 1882 román Nový Ahasver.

V souvislosti s nesmírně zajímavým sledováním ikonografického tématu v českém umění lze dodat ještě jméno Františka Kupky a jeho antisemitské karikatury z přelomu 19. a 20. století pro francouzské časopisy.

Eva Janáčová napsala skvělou rigorózní práci. Snad jsem dostatečně zdůvodnil kvality a přednosti práce, a proto ji plně doporučuji k obhajobě.

V Praze 14.11.2007

Prof. Vojtěch Lahoda

